

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Trest smrti

Bakalářská práce

Pavλίna Burdová

Vedoucí práce: prof. Jan Sokol, Ph.D., CSc

Praha, 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této práce, prof. Janu Sokolovi, Ph.D., CSc, za všechny cenné rady a kritické připomínky, které mi poskytl, a především za nesmírně vstřícný přístup.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Historie trestu smrti.....	5
2.1. Starověk.....	5
2.1.1. Chammurapiho zákoník.....	6
2.1.2. Starý Zákon.....	7
2.1.3. Zákon Dvanácti desek.....	8
2.1.4. Zákoník Manuův a zákoník Tang.....	9
2.2. Středověk a raný novověk.....	10
2.3. Novověk a cesta za zrušením trestu smrti.....	12
3. Trest smrti ve 20. století a současnosti.....	17
4. Vývoj trestu smrti na území České republiky.....	19
5. Trest smrti v USA.....	21
6. Argumenty retencionistů a abolicionistů.....	23
6.1. Argumenty abolicionistů.....	24
6.1.1. Právo na život.....	24
6.1.2. Justiční omyl.....	25
6.1.3. Diskriminace.....	26
6.1.4. Argument o brutalizaci.....	27
6.1.5. Krutost trestu smrti.....	27
6.1.6. Možnost nápravy pachatele.....	28
6.2. Argumenty retencionistů.....	28
6.2.1. Argument o ochraně společnosti.....	28
6.2.2. Argument odstrašení.....	30
6.2.3. Argument o odplatě.....	32
6.2.4. Veřejné mínění.....	33
6.2.5. Ekonomický argument.....	34
7. Trest odnětí svobody na doživotí.....	35
8. Závěr.....	39
9. Seznam použité literatury a dalších pramenů.....	41

1. Úvod

Již od nepaměti byl trest smrti hojně využíván, ve starověku a středověku patřil k nejobvyklejším trestům. První rozhodující obrat přineslo až osvícenství 18. století a především spis Cesara Beccarii, který popíral právo státu na vynesení rozsudku smrti. Další obrat nastal po 2. světové válce roku 1948, kdy byla vydána Všeobecná deklarace lidských práv, která prohlásila univerzální „právo na život“ za absolutní. Postupně na základě celé řady mezinárodních dokumentů, jejichž cílem bylo také omezení či zrušení trestu smrti, se trest smrti začal vytrácet z trestního práva mnoha států. Ačkoli současná tendence směřuje k abolicí trestu smrti, v totalitních systémech a v jistých demokratických zemích je trest smrti stále praktikován.

Mé rozhodnutí zabývat se v bakalářské práci trestem smrti ovlivnily především neutuchající diskuse zastánců a odpůrců trestu smrti. V průběhu jejich pře byl shromážděn nespočet argumentů z oblasti morálky, filozofie, práva atd. na podporu toho či onoho názoru. Cílem mé práce bylo především co neobjektivněji postihnout všechny tyto argumenty a také vývoj trestu smrti a současnou situaci.

Nejdříve jsem se zaměřila na historii trestu smrti od starověku až do novověku, dále se zabývám trestem smrti ve 20. století a současnosti, další část mé práce zevrubně mapuje vývoj trestu smrti na území České republiky, následující část je věnována praxi trestu smrti v USA, stěžejní část pak postihuje zásadní argumenty retencionistů a abolicionistů a v poslední část se zabývám trestem odnětí svobody na doživotí, jakožto alternativou k trestu smrti.

2. Historie trestu smrti

2.1. Starověk

Již v archaických společnostech existoval určitý způsob obrany společnosti proti násilí a zabíjení. Pokud byl někdo z rodiny zabit, bylo povinností příbuzných pomstít ho. Zabití pachatele bylo spravedlivým a morálním činem a také zárukou udržení pořádku (pomsta příbuzných byla silným odstrašujícím prvkem). Ačkoli pomsta nemá s právem mnoho společného (spíš je opakem práva), je to podobně jako právo způsob, který násilí a vraždy omezuje. Problém nastane, když se pomsta zvrhne v řetězovou reakci. Ze snahy zamezit

nekonečné eskalaci násilí a vražd vzniká instituce krevní msty, jež je kulturně regulována. Krevní msta se opírá o rozlišování mezi trestem a násilím, mstitel je chráněn, protože pouze vykonával trest (pomsta se tedy omezuje jen na vrahu).¹

V řadě starých kultur lze najít instituci vyjednávače, jehož úkolem je zabránit pomstě, tedy ochránit vraha, a vyřešit konflikt nenásilnou cestou (formou kompenzace). Přejít od instituce vyjednávače k instituci soudce je zásadním krokem ke vzniku práva. Instituce soude je možný tehdy, když se obě strany, jak pachatel, tak mstitel mohou setkat (bez hrozby konfliktu). Úkolem soudce je vyřešit a rozsoudit spor, pokud se vina prokáže, má mstitel právo vykonat pomstu. Důležitá změna spočívá hlavně v tom, že je vykonáván trest za zločin, tedy legitimní násilí, po kterém už nepřichází pomsta. Právo trestá na základě výroku společenské autority, třetí nezúčastněné osoby, a nikoli z pocitu či přesvědčení samotného mstitele.²

2.1.1. Chammurapiho zákoník

Nejstarší známé zákoníky (souhrny právních norem, jež ve společnosti platily) vyznačují přechod od posvátného rodového práva archaických společností k „občanskému“, laickému právu. Nejstarší zákoník, který se dochoval v úplnosti, je zákoník Chammurapiho (Babylon, 1750 př. n. l.), objevený až ve 20. století. Vlastní text zákoníku se nezaobírá náboženstvím, ale obsahuje látku čistě právní, což je značný pokrok ve vývoji práva.³ Tento zákoník byl pozoruhodný především zavedením zákonných práv a soudních postupů, které přetrvaly až do současnosti (např. každému má být dopřán určitý stupeň právní ochrany), zároveň také přísností svých trestů. Trest smrti se ukládá za celou řadu provinění a řídicím principem zákoníku je talio (souhlasný trest), ta část těla, která se dopustí kriminálního skutku, je zmrzačena nebo amputována.⁴

„Oko za oko“ platí pro všechna běžná ublížení, ale jen mezi „plnoprávními občany“, pokud občan ublížil člověku z nižších vrstev, zaplatí pouze peněžní náhradu. Trest smrti sice

¹ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 153-156

² Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 156-158

³ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 165-171

⁴ Lyons, Lewis: Historie trestu. Svojtka, Praha 2004, str. 21

zákoník obsahuje, ale překvapivě v něm chybí řada důležitých témat, jako vražda, či rozlišení mezi vraždou a zabitím (patrně nadále přetrvávala krevní msta).⁵ Trestem smrti se trestala krádež, přechovávání kradených věcí, únos, nepovolený prodej atd. V těchto případech nebyl způsob trestu předem daný, ale mnohé kriminální činy vyžadovaly specifickou formu exekuce např. za cizoložství nebo bigamii utopení, za incest upálení, za loupež oběšení atd. Přestože se tyto tresty jeví jako nadměrně tvrdé, stanovil zákoník i v těchto případech některé významné právní principy, např. zločinci nesměli být odsouzeni bez důkazů, svědkové byli bráni pod přísahu, za falešné obvinění hrozil trest.⁶

2.1.2. Starý Zákon

Desatero přikázání, jež obdržel Mojžíš kolem roku 1300 př. n. l., a jeho základní principy dnes obsahují zákoníky po celém světě. Desatero, soupis hlavních příkazů a zákazů jednak vůči Hospodinu, jednak vůči lidem, je jádrem mravně-právního učení Tóry (Zákon Mojžíšův). V těchto prvních pěti biblických knihách lze najít rozsáhlé soupisy prohřešků a především trestu. Mojžíšské zákony definují 36 hrdelních trestních činů, včetně vraždy, sexuálních deliktů, modlářství, čarodějnictví atd. Bible uvádí tři způsoby poprav: ukamenování, které bylo nejobvyklejší a postihovalo delikty proti blahobytu komunity, spálení, ukládané za incest a cizoložství, a dekapitaci, nejhumánnější metodu postihující úkladné vrahy a odpadlíky, kteří se zřekli víry. Zřídka se ukládalo za různé delikty uškrcení.⁷

Pro násilné činy a ublížení, podobně jako v Chammurapiho zákoníku, platilo pravidlo „oko za oko“. Toto pravidlo omezovalo rozsah pomsty a znamenalo významný krok k právnímu vymezení trestu (za vyražený zub smíš vyrazit jen jeden zub, ne všechny).⁸ Starý zákon ale na rozdíl od babylonského práva nepostihoval nejvyšším trestem ani majetkové trestné činy, ani hospodářské zločiny, kromě případů vraždy se trest smrti ukládal především za náboženské

⁵ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 172-173

⁶ Lyons, Lewis: Historie trestu. Svojtka, Praha 2004, str. 27

⁷ Lyons, Lewis: Historie trestu. Svojtka, Praha 2004, str. 35-38

⁸ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 167

delikty anebo za přestupky proti rodinnému pořádku.⁹ Za zmínku stojí, že se věnovala velká péče tomu, aby nebyl odsouzen nevinný (existovala řada pojistek).

2.1.3. Zákon Dvanácti desek

Zákon Dvanácti desek (450 př. n. l.), nejstarší památka práva římské republiky, naznačuje přechod od práva posvátného k světskému. Ačkoli obsahuje i zmínky o věcech náboženských, nedovolává se žádné takové autority. Je to první dokument tohoto druhu, který vznikl vyjednáváním jako kompromis mezi aristokracií a lidem, a je tedy profánní (vysloveně počítá s novelami). Právo už není chápáno jako věčně závazné ustanovení božstev, ale spíše jako výraz společenské dohody a kompromisu. Vlastní text je souborem stručných vět a zřejmě se opírá o obyčejové právo.¹⁰

Zákon Dvanácti desek také vyznačuje přechodné období mezi soukromou pomstou (jejímž nástrojem se stal postupem času stát, který na ní dohlížel) a státním trestem, který je vyhrazen pro zločiny proti náboženství a proti občanské bezpečnosti. Trestem smrti byla trestána řada kriminálních skutků včetně krádeže, křivého svědectví či vlastizrady. Za ublížení byly stanoveny pokuty, pravidlo rovné odplaty se ale také připouštělo. Hrdelní rozsudek mohlo vynést jen „nejvyšší shromáždění lidu“, přičemž bez rozsudku nesměl být nikdo popraven. Z každého rozsudku bylo možné se odvolat ke shromáždění.¹¹

Tři význačné rysy starověkého Říma zůstaly v platnosti i následujících obdobích: trest (smrti) postihoval jen samotného viníka, nikdy ne jeho rodinu, rozlišovalo se neúmyslné a úmyslné zabití, a občan, který byl obviněn z nejtěžšího zločinu, nikdy nebyl vystaven svévůli jedince, ale shromáždění lidu, které ho mohlo odsoudit na smrt. V republice i císařství zůstávaly nadále hlavními tresty poprava, vyhnanství, tělesný trest, vězení a pokuta. Tresty byly v antickém Římě velmi časté (zvláště pokud se jednalo o otroky či občany nízkého původu) a svou krutostí obdobné jiným starověkým systémům. Jednotlivé formy zbavení života byly vskutku děsivé: stětí, svržení ze skály, utopení, oběšení, ubití atd. Nelítostná přísnost se později projevovala jak v západořímské říši, tak ve východořímské, kde seznam zločinu podléhajících nejvyššímu trestu byl opravdu dlouhý: útok na život jiné osoby nebo na

⁹ Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 14

¹⁰ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 174-176

¹¹ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 176

manželství (cizoložství), krvesmilstvo a pederastie, falšování peněz, nejzávažnější náboženské zločiny atd.¹²

2.1.4. Zákoník Manuův a zákoník Tang

Nejstarší zachovaný právní text v Indii je zákoník Manuův (1. nebo 2. st. n. l.) a v Číně zákoník Tang sepsaný v 8. století. První jmenovitě zmíněný čínský zákoník je ale Kánon zákonů (4 stol. př. n. l.) založený na zákonech o tři století starších. Kánon zákonů pojednával o vězení, soudních pravidlech, o pěti přípustných tělesných trestech: tetování obličeje, amputace chodidel, uříznutí nosu, kastrace a smrt. Tento zákoník posloužil jako vzor pro následující zákoník Qin (kolem 200 př. n. l.) a mnohé další. Nejstarší úplný čínský zákoník, který se dochoval do současnosti, je zákoník Tang. Ten je rozdělen na dvě části, první vysvětluje všeobecné principy trestního zákona, druhá uvádí výčet zločinů a tresty za ně.¹³

V zákoníku Tang se stejně jako v Chammurapiho zákoníku široce lišily tresty za stejný zločin podle stavu provinilce (pán, občan, otrok), přičemž na privilegované skupiny, vyňaté z působnosti trestních zákoníku, se většina trestů nevztahovala (stejně jako u kasty kněží v Indii), výjimku tvořilo Deset odporných činů, jež se většinou trestaly smrtí. Barbarská krutost trestů se projevovala v řadě zohavujících trestů i v rozličných formách zbavení života (přeseknutí těla viníka a popravení jeho rodiny, hromadná poprava rodiny a i všech příbuzných, uvaření, upálení atd.). Zvláštností byla možnost zmírnit trest na peněžitou pokutu u velmi starých osob, dětí a syna jednajícího na příkaz otce. Trest smrti představoval hněv nebes a duchů vůči provinilcům, funkcí trestu bylo napravení harmonie těchto sil (ostatně jako i jinde).¹⁴

Zákoník Manuův, rozdělený do devíti knih, je jakýsi souhrn bráhmanského (kněžského) vědění. Právní látka, jež je soustředěna v osmé knize, svědčí o vyspělém soudnictví. Pozoruhodně je pak formulován hlavní společenský úkol soudu a trestu: zatímco potrestaný zločin padá plně na pachatele, "čtvrtina (nepotrestané) nespravedlnosti padá na toho, kdo ji způsobil, čtvrtina na svědky, čtvrtina na soudce, čtvrtina na krále". Tresty (za lež, krádež,

¹² Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 18-20

¹³ Lyons, Lewis: Historie trestu. Svojtka, Praha 2004, str. 71-78

¹⁴ Pinz, Jan: Trest smrti v pohledu historickém a přirozenoprávním. v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filozofický a morální. Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 24

zpronevěru atd.) jsou zpravidla velmi přísné, ale liší se podle kast. Tresty pro vyšší kasty jsou obvykle velmi mírné a nejvyšší kasty nepodléhají tělesným trestům. I zde funguje zákon odplaty, který se vztahuje i na urážky (čím kdo někoho urazil, to je mu useknuto).¹⁵

2.2. Středověk a raný novověk

Přes všechny odlišnosti v jednotlivých zemích a určitých obdobích existovaly jisté společné rysy. Středověké evropské právo nebylo monopolem, vedle sebe existovalo právo církevní, právo panovníka, právo městské atd. Co se týče trestní teorie až do 19. století v celé myšlenkové tradici dominuje teorie očistění či obnovení řádu. Podstatná je ale také teorie odstrašení a prevence. Koncepce exemplárnosti trestu smrti měla tři důsledky: krutost trestu, aby lépe působila na představitost, veřejný charakter trestu (výchovný vliv na veřejnost) a extenzivní koncepce trestné odpovědnosti (trestně odpovědné děti, šílenci atd.). Napříč velkým regionálním odlišnostem bylo všeobecně postihováno nejvyšším trestem pět druhů zločinu: zabití, únos a znásilnění, krádež (postupem času drobné krádeže měly za následek trest smrti jen v případě recidivy), výroba falešných peněz a žhářství. Za zmínku stojí i urážka veličenstva, která se bez milosti trestala také smrtí.¹⁶

Oběšení patřilo ve středověku, až do velkých reforem z 18. století, k nejčastějším trestům za nejrůznější prohřešky, od jednoduchých krádeží až po vraždy. Kromě oběšení se občas přistupovalo k vymrskání z města nebo tělesnému zmrzačení. Šibenice ale byla snad nejvíce nenáviděným symbolem vrchnostenské moci nad životem a smrtí. Oběšení bylo pokládáno za nejhanlivější ze všech způsobů poprav. Na rozdíl od smrti mečem mu byli podrobováni nejsprostší zločinci. Hlavní funkcí tohoto trestu bylo odstrašení, proto města často budovala popraviště a šibenice na vhodných návrších, tedy na dobře viditelných místech. Z Anglie známe také křížové cesty, u nichž k odstrašení již tak dost vyděšených poutníků visívali zloději, lupiči a další zlotřili.¹⁷ Otázkou je, jak moc tato funkce plnila svůj účel vzhledem k faktu, že oběšení bylo jednou z forem tehdejšího povyražení (uspokojovalo touhu po zábavě, což dokládá i hojná účast na popravách) a vytržení z únavné jednotvárnosti života.

¹⁵ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 168-170

¹⁶ Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 29-32

¹⁷ Barring, Ludwig: Trest smrti v dějinách lidstva. NAŠE VOJSKO, Praha 2008, str. 63-72

Zatímco kat se při věšení nepotřásl krví a ani se na tuto popravu nemusel dívat, při popravě mečem (vyhrazené výše postaveným osobám) nebo sekyrou (vyhrazené prostému lidu) vždy stříkala krev a kat se musel snažit, aby poprava proběhla bez problému. V obou případech byla ale hranice mezi životem a smrtí byla jasně viditelná. Díky prolité krvi se ze setnutí stával trest, jenž nejlépe symbolizoval nemilosrdné prosazení práva. Poprava mečem, „výsada“ šlechticů, odehrávající se zpravidla na náměstích uprostřed měst, byla největší zkouškou katovského povolání. Za zmínku stojí, že leckdy nepodařená poprava znamenala milost a někdy končila kamenováním kata. Ve Francii, Itálii, Německu a dalších zemích byl kat po nezdařené popravě pokládán za zcela bezprávého.¹⁸

Od 14. století se začíná prosazovat trest smrti upálením. Pokud se společenství hodlala zbavit něčeho nebo spíše někoho opravdu škodlivého, končili provinilci v plamenech. Upalování na hranici se ve středověké Evropě rozšířilo ještě před vypuknutím náboženských třenic a honů na čarodějnice. Smrtí v ohni se například trestal pohlavní styk se zvířaty, homosexualita a jakékoli další formy nepřírodního sexuálního chování. Nepřírodní smilstvo bylo nejenom hříchem, ale i odpadnutím od pravého náboženství. „Praví“ křesťané se nemohli kacířů, smilníků a zvrhlíků zbavit jinak, než jejich spálením na prach.¹⁹ V raném novověku, v dobách honu na čarodějnice a pronásledování kacířů, se ukládal trest smrti upálením za všechny druhy čarodějnictví, odpadlictví od víry, ale nadále i za mimořádně těžké sexuální prohřešky. Přestože papež zprvu čarodějnictví odmítal, v roce 1484 vydal bulu potvrzující čarodějnictví a po celé Evropě vypukl již zmíněný hon na čarodějnice. Koncem 16. století upalovali katolíci i protestanti čarodějnice po stovkách. I v dobách náboženských sporů končilo na popravištích méně kacířů než čarodějnic. Trvalo dlouho, než rozum vytlačil víru - v Anglii byla poslední čarodějnice upálena koncem 17. století, v Německu to bylo o století později.²⁰

Ve středověku a raném novověku bylo na výběr pouze mezi více či méně krutým sprovázením ze světa. Pakliže za pouhou krádež byl trest smrti, tak samozřejmě za několikanásobnou vraždu musel být uložen trest smrti také, ale v jiném provedení. Místo kratších či delších trestů odnětí svobody, které se začaly prosazovat převážně v 18. století

¹⁸ Barring, Ludwig: Trest smrti v dějinách lidstva. NAŠE VOJSKO, Praha 2008, str. 53-61

¹⁹ Barring, Ludwig: Trest smrti v dějinách lidstva. NAŠE VOJSKO, Praha 2008, str. 35-37

²⁰ Lyons, Lewis: Historie trestu. Svojtka, Praha 2004, str. 157-162

(výjimkou bylo věznění šlechticů, které bylo běžné od 13. století), měli soudci na výběr více či méně kruté druhy mučení a poprav. Postupně ale byla potlačována pestrobarevnost (i v popravách) středověku, která sloužila nejen k preventivnímu odstrašení, ale i k pobavení lidu. Zvyk a později ustanovení trestních řádů stanovovaly následující tresty: Za krádež, loupež, žhářství a někdy i penězokazectví se nejčastěji ukládal trest smrti oběšením. Zabití, loupež, výtržnictví a v určitých případech nevěra, znásilnění a padělatelství se trestaly setnutím (i když nebylo to pravidlem u všech). Zradu nebo zločiny proti panovníkovi bylo možné vykoupit rozčtvrcením (tento barbarský způsob exekuce se objevil až ve 14. století). Vrazi, loupeživí vrazi a příslušníci loupeživých band končili na popravčím kole. Ženy končily zřídkakdy na šibenici, spíše je čekalo utopení, pohřbení zaživa nebo setnutí hlavy.²¹

2.3. Novověk a cesta za zrušením trestu smrti

Představa absolutní autority, o kterou se opírala platnost práva, nahradila v novověku představa „práva přirozeného“, tedy pravidel daných samou „přirozeností“ člověka. Myšlenka „přirozeného práva“ se objevuje již v Římě. Vychází z předpokladu, že pokud právo plyne „z přírody“, tak není v lidských rukou, ani v rukou panovníka, a je tudíž nezměnitelné a pevné. Tento základ rozvinula už středověká scholastika, která chápala „přirozené právo“ jako vyšší normu.²² Jako alternativu k „přirozenému právu“ lze chápat ideu společenské smlouvy předcházející či spíše ustavující existenci společnosti.

Dle Hobbesa se právo trestat odvozuje od myšlenky porušení společenské smlouvy, již se občané dobrovolně zavázali respektovat. Také pro Locka je ústředním cílem trestu zachování společenského „těla“.²³ Ačkoli Locke považoval právo na život za zcela přirozené a jako takové nezczizitelné, přesto dle něj existují případy, kdy může být odňato, když člověk ohrozí toto právo u jiného člověka (také za vzporu proti králi). Trest smrti obhajuje i další významný představitel teorie společenské smlouvy, Rousseau, když říká: „*Abychom se nestali obětí vraha, svolujeme s tím, že zemřeme, když se jím staneme.*“²⁴ Přesto i on shledává trest smrti jako krajní řešení: „*Časté popravy jsou vždy znakem slabosti nebo liknavosti vlády.*

²¹ Barring, Ludwig: Trest smrti v dějinách lidstva. NAŠE VOJSKO, Praha 2008, str. 90-91

²² Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 245-261

²³ Tinková, Daniela: Hřích, zločin, šilenství v čase odkouzlení světa. Argo, Praha 2004, str. 48-49

²⁴ Rousseau, Jean Jacques: Rozpravy. Svoboda, Praha 1989, str. 244

*Vždyť není člověka tak špatného, aby jej nebylo možno učinit dobrým pro nějaký účel. Nemáme také právo usmrtit někoho pro výstrahu; leda toho, koho nemůžeme zachovat bez nebezpečí“.*²⁵

Montesquieu proklamuje nezbytnost přesných a jasných zákonů, také odsuzuje užívání tortury a zpochybňuje účelnost a oprávněnost krutých trestů. Ačkoli nikdy nezpochybnil trest smrti, požadoval jeho užívání pouze na vraždy. Ve své slavné knize „O duchu zákonů“ se vyjadřuje o hrdelním trestu takto: *„Je to jaksi zákon odplaty, podle kterého společnost odepře ochranu občanovi, který se prohřešil nebo se chtěl prohřešit proti bezpečnosti druhého občana. Tento trest je odůvodněn povahou činu, rozumem a tkví v rozeznávání dobra a zla. Občan zasluhuje smrt, když ohrozil bezpečnost druhého občana tím, že mu odňal nebo se pokusil mu odníti život. Tento trest smrti je jaksi lékem proti nemocem společnosti.“*²⁶ Voltaire brojil především proti nespravedlivým trestům a zbytečnému barbarství poprav a naopak vychvaloval přímo blahodárné účinky nucených prací. Je třeba si uvědomit, že francouzští osvícenci nevystupovali ani tak proti samotnému trestu smrti, ale proti jeho zneužívání.

S myšlenkou a cílem úplného zrušení trestu smrti přišel až Beccaria, který vytvořil první kritické dílo zasvěcené výhradně trestněprávní problematice. Beccaria se domníval, že reforma trestního práva a hrdelní justice je nezbytnou podmínkou k celospolečenské reformě, k vytvoření skutečné „moderní“ společnosti na sekulárním základě. Dříve bylo trestněprávní myšlení hluboce zakořeněno v teologických představách- a to bez ohledu na to, zda byly oficiální autority církevního či světského původu.²⁷ Právě náboženství a především víra v nesmrtelnost duše ospravedlňovaly trest smrti, neboť poprava zde neznamenal absolutní trest“, ale „odvolání“ k soudní stoličce boží, která teprve rozhodne. Tak chápaly popravu všechny společnosti dlouho do novověku (poprava poskytovala možnost smíření s Bohem).²⁸

Podobně jako Montesquieu Beccaria volal po přesných a jasných zákonech, který by neumožňovaly žádnou formu „libovůle“. Také odmítal kruté tresty, jednak z toho důvodu, že není morálně přípustné napravovat zlo zlem, a také proto, že zrušení trestů krutých a zavedení

²⁵ Rousseau, Jean Jacques: Rozpravy. Svoboda, Praha 1989, str. 244

²⁶ Montesquieu, Charles: O duchu zákonů. Aleš Čeněk, 1947, str. 226

²⁷ Tinková, Danila: Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlení světa. Argo, Praha 2004 str. 35-54

²⁸ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 255

trestů mírnějších bude pozitivním příkladem pro všechny. Beccaria se domníval (na rozdíl od svých předchůdců), že trest není jen důsledkem porušení společenské smlouvy, jeho míra a charakter musejí odpovídat kritériu společenské užitečnosti, požadavku ochrany a obrany společnosti.²⁹

Naprosto odmítal Rousseauovo stanovisko k trestu smrti tvrzením, že zákony vycházející ze společenské smlouvy jsou dané vůli všech a nikdo by nemohl dát z vlastní vůle svůj život do rukou jiných, ani kdyby mohl. A člověk nemá právo nakládat se svým životem, nemůže tedy toto právo podstoupit někomu jinému, ani celé společnosti. To je hlavní novinka, se kterou přichází Beccaria, totiž že nikdo není oprávněn trest smrti uložit „Jelikož život nemá nikdo v moci“ navrhuje Beccaria zrušit trest smrti a nahradit ho doživotním otroctvím³⁰. Beccaria byl přesvědčen o tom, že „extenzivní“ charakter trestu (dlouhodobé uvěznění či nucené práce) dosáhne většího a účinnějšího efektu v myslích lidí než jeho „intenzita“ (poprava). Trest v jeho pojetí tedy sleduje tedy dva ústřední cíle-prevenci individuální (zabránit pachateli v recidivě a ochránit společnost) a prevenci obecnou (trest má zabránit dalším občanům páchat trestnou činnost).³¹

Z toho pojetí vychází i jediné dvě příčiny, které ospravedlňují trest smrti. „*Smrt občana nemůže se považovati za nutnou než ze dvou příčin. První, když on, ač zbaven svobody, má stále ještě takové styky a takovou moc, že uvádí bezpečnost národa v nebezpečí; když jeho další život mohl by přivoditi nebezpečný obrat pro ustálenou formu vládní. Smrt některého občana stává se tudíž nutnou, když národ dobývá nebo ztrácí své svobody, aneb za času bezvládní, když vlastní nepořádky zastupují místo zákonů: při formě vlády, v níž přání národa jest spojeno, dobře chráněné uvnitř a zevně mocí a veřejným míněním, které snad účinnější jest moci samé, kde vláda nepřísluší než pravému panovníku... nevidím žádné nutnosti, aby se zhubil občan, leč když smrt jeho byla by pravou a jedinou překážkou, aby oddálila ostatní od spáchání zločinu: toť druhá příčina, pro kterou může se trest smrti považovati za spravedlivý a nutný.*“³²

²⁹ Tinková, Danila: Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlení světa. Argo, Praha 2004 str. 53-56

³⁰ Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 52-53

³¹ Tinková, Danila: Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlení světa. Argo, Praha 2004 str. 56-57

³² Beccaria, Cesare: O zločinech a trestech. Praha 1893, str. 45

Ačkoli se objevilo spousta námitek proti postoji Becarii, především pak k jeho návrhu doživotního otroctví, jeho myšlenky sklízely i nadšenou podporu osvícenských panovníků, tedy kromě veřejného mínění, které absolutně nebylo připraveno přijmout jeho revoluční myšlenky. Vydáním Baccariova pojednání „O deliktech a trestech“ roku 1746 začíná nová éra v dějinách trestu smrti, pro kterou je charakteristické rušení (či přinejmenším omezení užívání) trestu smrti, snížení počtu deliktů, za něž je trest smrti uložen, ale také stále častější uplatňování trestu odnětí svobody namísto trestu smrti. Toskánský trestní zákoník (1786) zrušil jako první trest smrti a ukázalo se, že zrušení nevyššího trestu nevedlo k zvýšení kriminality, přičemž pokus (faktické zrušení) během vypracování zákoníku prokázal, že vylepšený vězeňský systém přinášel více výhod než barbarské tresty a umožňoval nápravu viníka. Ovšem lidové nepokoje vedly záhy k formálnímu znovuzavedení trestu smrti, který ale nebyl nikdy opět vykonán. Rakouský trestní zákoník zrušil trest smrti roku 1787, ale roku 1795 byl opět zaveden za velezradu a později za několik dalších zločinů (i když ne tolik jako před zrušením). Mnoho evropských panovníků se sice neztotožňovalo s Beccariovými principy, ale připojilo se k umíněnějším myšlenkám, které vedly téměř ve všech západních evropských státech k citelnému snížení počtu případů, za které se ukládal trest smrti.³³

Z humanistické a vědecké mysli doktora Guillotina, který usiloval o rovnost všech na práhu smrti (stejný zločin má stíhat stejná odplata bez ohledu na stav, postavení či urozenost viníka), a doktora Lousie, který jeho myšlenku realizoval, se zrodil vynález ke stínání hlav. Gilotina, symbol krvavých excesů Velké francouzské revoluce, byla ale zavedena za účelem toho, aby mohl popravovat každý a jistě. Trošku paradoxně byla gilotina sestrojena i na základě veřejného mínění, které bylo nakloněno tomu, aby trest smrti byl vykonávaný jedním, nejméně bolestivým způsobem. Gilotina se tak jevila jako dokonalé revoluční zařízení, účinné a rovnostářské. Už nebylo stínání pouze pro bohaté, věšení pro chudé a smrtelná agonie v kole pro náboženské provinilce. V roce 1791 schválilo Ústavní shromáždění zákon, že všichni odsouzení k smrti budou stínáni a od té doby se gilotina stala obvyklým způsobem vykonávání trestu smrti³⁴.

Abolicionistické hnutí, které mělo počátky právě v díle Becarii, začalo nabírat konkrétní podobu i ve Spojených státech amerických v první polovině 19. století, kdy bylo vydáno

³³ Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 54-60

³⁴ Lyons, Lewis: Historie trestu. Svojtka, Praha 2004, str. 163

mnoho děl o trestu smrti, a mnozí profesori práva vystoupili proti nejvyššímu trestu. Rozhořely se zde spory mezi obhájci starých pořádku (do kterých trest smrti nepochybně patřil) a přívrženci díla Beccarii a jeho argumentů ve prospěch odstranění trestu smrti. Nejčastější argumenty, které tehdy byly zmíněny na obhajobu trestu smrti, jsou: pravidlo kompenzace (smrt za smrt, tedy odplata), ochrana společenského pořádku (nejvyšší trest proti nebezpečným zločincům, kteří nemají úctu k lidskému životu, zajišťuje definitivní odstranění ze společnosti a má odstrašující účinek), nebezpečí vyplývající ze zrušení trestu smrti (útěk z vězení, doživotní vězení – stejná úroveň různých zločinů, navíc nenapravitelnost jako u trestu smrti, příliv zločinců ze států, kde je trest smrti) atd. Naopak argumenty proti trestu smrti: náprava viníka (trest jakožto způsob nápravy), ochrana společenského pořádku (zrušení trestu smrti nevedlo k nárůstu zločinnosti, ochranu lze zajistit stejně tak doživotním vězením), domnělé odstrašení (účinek trestu smrti nemá odstrašující funkci), justiční omyl (nenapravitelná povaha trestu smrti) atd.³⁵

Ačkoli v 19. století probíhalo abolicionistické hnutí v různých státech Spojených států amerických, mělo dosti kolísavou tendenci. Michigan se v roce 1846 stal první anglicky mluvící zemí na světě, kde byl absolutní trest zrušen, a to pro všechny zločiny s výjimkou velezrady. I některé další státy zrušily trest smrti (a poté ho opět obnovily atd.), některé si ho ponechaly, také legislativa mnohých států postupně snížila počet případů podléhajících trestu smrti. Co se týče poprav, ve státech, které si ve své legislativě ponechaly trest smrti, se obvykle popravovalo oběšením, tento způsob byl ale považován za barbarský a tak byla brzy prosazena poprava elektrickým proudem (první poprava roku 1880). I tento způsob vyvolal mnoho protestů a byl označen za nejstrašnější trest, přesto nadále zůstává jednou z používaných metod. V Jižní Americe, kde nebyly diskuse o trestu smrti příliš četné a zrušení trestu smrti se prosazovalo spíše na základě zkušeností, předcházelo legislativnímu zrušení trestu smrti faktické, také docházelo k omezení jeho aplikace, případně k zmírnění přísnosti opatření.³⁶

V Evropě došlo k faktickému zrušení trestu smrti, bez zásahu legislativního opatření, ve více státech. Jedná se o Belgii, kde sice belgický trestní zákoník ponechával nejvyšší trest, ale pak docházelo automaticky k omilostnění, obdobná situace byla v Lucembursku, stejně pak i

³⁵ Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 72-79

³⁶ Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 79-81

Finsko, Dánsko, Monacké knížectví a Lichtenštejnsko prošly obdobným vývojem. V některých státech pak došlo po faktickém zrušení také k právnímu zrušení, jedná se Itálii, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Švédsko nebo Rakousko (také Řecko a Rumunsko). V Německu, Anglii a Švýcarsku sice nedošlo ke zrušení trestu smrti, ale přinejmenším ke snížení počtu poprav. Přestože ani ve Francii nedošlo ke zrušení nejvyššího trestu, pokrok se projevil i zde ve třech oblastech: jednak v uplatňování polehčujících okolností, jednak v omezení skutkových podstat, za něž byl trest smrti ukládán (v devíti případech) a v neposlední řadě ve využívání práva na milost.³⁷

3. Trest smrti ve 20. století a současnosti

Přestože abolicionistické hnutí v 19. století dosáhlo neoddiskutovatelných úspěchů, od 1. světové války po 2. světovou válku došlo k určité stagnaci v řešení problému. I v tomto období se však některé státy odhodlaly trest smrti zrušit, u některých států ale dochází k ofenzivnímu návratu trestu smrti, k čemuž vedly zejména dva faktory, války (a „vojenské zákony“) a také politický rozvrat, ke kterému došlo v některých státech po 1. světové válce. Je zcela zřejmé, že abolicionistické hnutí v totalitních režimech nepřechází v úvahu.

Změna ovšem přichází po 2. světové válce, kdy vzniká v USA škola „společenský obrany“ (kongres roku 1947), která odmítla tři základní důvody trestu smrti, tedy: odčinění viny, odplatu a odstrašení. A zaměřila se spíše na to, že moderní společnost musí udělat určitá opatření, aby zabránila páchat zločiny (odborníci z oblasti trestného práva se shodují, že zločinnost nesouvisí s existencí či neexistencí trestu smrti, ale s krimogenními faktory). Když už se ale jedinec dopustí zločinu, měla by se vhodnými bezpečnostními opatřeními připravovat společenská rehabilitace delikventa. Ovšem existují tři problémy, které stále nejsou vyřešené: jakým substitučním trestem lze nahradit trest smrti (trest doživotí), zda je potřeba ponechat trest smrti pro nenapravitelné zločince tkz. sociální zrůdy a co s výjimečným trestem např. ve válce.³⁸

Nejdůležitější z hlediska trestu smrti byl rozsáhlý vývoj mezinárodních vztahů po 2. světové válce, který vedl k vytvoření Organizaci spojených národů. Právě tato organizace po zkušenostech se statním totalitarismem a rozsahem teroru za 2. světové války vydala roku

³⁷ Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 81-90

³⁸ Imbert, Jean: Trest smrti. Archa, Bratislava 1994, str. 95-102

1948 Všeobecnou deklaraci lidských práv, ve které je uvedeno, že „každý člověk má právo na život, svobodu a bezpečnost osobnosti“³⁹ a nikdo nesmí být podroben mučení a krutému a nelidskému zacházení. V roce 1950 dále následovala Evropská úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod, která sice státům přiznávala právo na nejvyšší trest s tím, že „nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, po který zákon ukládá tento trest“.⁴⁰ V roce 1983 byl ale vypracován dodatkový protokol č. 6, ve kterém je jasně řečeno, že trest smrti musí být zrušen, jedinou výjimkou pro udělení trestu smrti jsou činy spáchané za války v bezprostředním válečném ohrožení. Vedle Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod a zmíněného protokolu existují ještě další usnesení evropských orgánů, která mají obdobné poselství.⁴¹

O celosvětové zrušení trestu smrti usiluje také organizace Amnesty International. Podle údajů, jimž disponuje, již 88 zemí zrušilo trest smrti za všechny zločiny, 11 zrušilo trest smrti kromě výjimečných případů a 29 zemí, přestože stále má trest smrti v právním řádu, zcela ustoupilo od jeho užívání. Většina zemí zrušila trest smrti v 2. polovině 20. století (nejvíce v 80. a 90. letech), a přestože se každým rokem počet těchto zemí zvyšuje, stále zůstává nezanedbatelný počet těch, jež trest smrti vykonávají (většina zemí za vraždu, ale jsou i země, kde je trest smrti udělen např. za delikty spojené s drogami). Mezi země v tomto směru neaktivnější lze zařadit Čínu, která tají počet poprav, USA, Irán a Saudskou Arábii, kde se v roce 2001 konalo 90% všech světových poprav (dále také Kongo, Irák). Nelze ale opomenout fakt, že kupříkladu Vietnam, Mongolsko nebo v neposlední řadě již zmíněná Čína tají počet vykonaných poprav. Mezi nejčastěji používané způsoby poprav patří oběšení (Irán, Pákistán, Egypt, Japonsko atd.), zastřelení (Čína, Vietnam, Somálsko, Bělorusko atd.), setnutí hlavy (Saudská Arábie, Irák), smrticí injekce (Čína, USA, Thajsko, Guatemala, Filipíny), ukamenování (Afghánistán, Irán), ubodání (Somálsko) a elektrické křeslo, které je typické pro USA.⁴²

³⁹ Bestová, Cornélie C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 56

⁴⁰ Bestová, Cornélie C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 61

⁴¹ Bestová, Cornélie C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 55-63

⁴² Navrátilová, Jana: Výjimečný trest. Leges, Praha 2010 str. 13-14

Souhrnně lze říci, že trest smrti je ve světě na ústupu, bohužel v totalitních systémech a v jistých demokratických zemích je stále praktikován. Mezi oficiální tresty stále patří trest smrti i tělesné tresty a mučení, i když je všeobecně postavené mimo zákon, se pravidelně praktikuje na všech kontinentech. A i dnes jako kdysi zůstává hlavním cílem trestu odplata, zneschopnění, zastrašení a náprava, přičemž obvykle jeden z těchto cílů převažuje.

4. Vývoj trestu smrti na území České republiky

Již od nepaměti byl na historickém území českého státu běžně používán trest smrti. Až Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II. z roku 1787, do značné míry ovlivněn dílem Beccarii O zločinech a trestech, přinesl první změnu. Trest smrti byl zrušen a jeho užití bylo omezeno pouze na výjimečný stav. Obnoven byl ale již roku 1795 pro velezradu a roku 1803 za další trestné činy. Jakkoli toto zrušení trestu smrti trvalo krátce, svými důsledky mělo velký význam v praxi, jelikož se trest smrti ukládal méně často. K dalšímu suspendování trestu smrti došlo za první republiky. Na území českých zemí zůstal po celou dobu první republiky v platnosti rakouský trestní zákon z roku 1852, který ukládal trest smrti, i když za poměrně malý počet trestných činů – za dokonanou vraždu, loupežné zabití atd.⁴³ Počátkem roku 1923 ve společnosti se projevil markantní výhrady proti trestu smrti (zejména z řad představitelů veřejného života). Sám prezident Masaryk, velký odpůrce trestu smrti, zastával názor, že „popravy jsou nejd'ábelštější druhy zabití, poněvadž schvalují je lidé vládnoucí s úplným klidem a rozmyslem, s dostatečnou lhůtou pro udělení milosti, pod ochranou bodáků“.⁴⁴ Přestože udělil ve své éře stovky milosti, byl pod tlakem veřejného mínění přinucen podepsat i několik rozsudků smrti např. v případě brutálních vrahů.

Jak obtížné to pro něj bylo, demonstrují věty, které řekl Čapkovi: „*Těžká byla pro mne otázka trestu smrti; stálo mě to mnoho nocí, když jsem měl podepisovat trest smrti, a dni, kdy jsem to učinil, mám ve svém kalendáři poznamenány černým křížkem. Sledoval jsem pozorně, má-li trest smrti vliv na zločinnost; studoval jsem statistiku zločinů a zejména vražd po celou dobu, ale nevidím, že by trest smrti měl účinek odstrašující na lidi zločinné; zločinec ve chvíli vraždy nemyslí na trest, ale na úspěch svého zlého činu. Jistý účinek je na občany ostatní, zejména o věci myslící. Můj argument pro trest smrti není, že je odstrašující, ale že je v něm*

⁴³ Liška, Otakar a kolektiv: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2006, str. 15

⁴⁴ O trestu smrti. Anketa. Uspoř. E. Chalupný a O. Kypr. Sociální služba, Praha 1923, str. 9

*mravní expiace: vzít člověku život je bezprávi tak strašlivé, že může být usmířeno jen výkupným stejně těžkým. Dělán ovšem patřičný rozdíl mezi vraždou a zabitím a uznávám polehčující okolnosti při každém zločinu, jak to moderní kriminální psychologie vyžaduje; ale ve výjimečných případech nemohu vyvracet, že trest smrti je ve shodě s metafysickým uznáním hodnoty lidského života. Věřím a čekám, že bude zrušen vyšší vzdělaností a mravností obyvatelstva, souhlasem nás všech.*⁴⁵

V roce 1934 byl pak vydán zákon o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech, který stanovil, že místo trestu smrti je možné uložit trest těžkého žaláře doživotního nebo dočasného, a který učinil z trestu smrti spíše teoretickou možností. Od roku 1939 byl u nás trest smrti opět hojně využíván, především za nacistické okupace a v poválečném období (na základě retribučních dekretů). Komunistickým pučem roku 1948 začíná období vykonstruovaných politických procesu (zejména v 50. letech) a rozsudků smrti, které přinesly. Trestní zákon z roku 1950 uplatňoval trest smrti v podstatně širším měřítku a za podstatně více trestných činů, než tomu bylo doposud (jednalo se především o trestné činy proti republice a vojenské trestné činy). Ideologický a politicko-vojenský kontext tohoto zákona byl naprosto zřejmý. Novelizace tohoto zákona z roku 1956 zavedla povinnost přezkoumat zákonnost každého rozsudku, kterým byl trest smrti uložen, a možnost alternovat trest smrti odnětím svobody na dvacet pět let, přičemž doživotní trest odnětí svobody byl zrušen. Zároveň byl snížen počet skutkových podstat, které umožňovaly uložení trestu smrti, následný trestní zákon z roku 1961 tento počet ale opět zvýšil (na úctyhodných třicet tři). Novela tohoto trestního zákona z roku 1973 vytvořila možnost uložení trestu odnětí svobody od patnácti do dvaceti pěti let jako alternativu k trestu smrti, což vedlo k dalšímu snižování uložených trestu.⁴⁶

V důsledku vývoje v chápání trestu smrti ve 2. polovině 20. století v celosvětovém měřítku i v důsledku změn po roce 1989 a v neposlední řadě v důsledku naléhání prezidenta republiky Havla byl absolutní trest zrušen roku 1990 (byl nahrazen výjimečný trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let a výjimečným trestem odnětí svobody na doživotí), ústavně pak byl trest smrti zrušen přijetím Listiny základních práv a svobod roku 1991. Tato Listina

⁴⁵ Čapek, Karel: Spisy, Hovory s T.G.Masarykem. Československý vydavatel, Praha 1990, str. 199

⁴⁶ Kuře, J.: Trest smrti v historicko-právním kontextu. v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností. Bachant, Brno 2001, str. 42-43

byla vyhlášena roku 1993 za součást ústavního pořádku ČR, čímž zákaz trestu smrti nabyl síly ústavního zákona⁴⁷.

Jakkoli bych nerada zpochybňovala humanistickou orientaci Havla i významné abolicionistické hnutí, které vyvolal mezi představiteli politické sféry svým odmítavým postojem k trestu smrti, stejně tak nutnost zařadit se po bok právně vyspělých států západní Evropy, přesto si nejsem jistá načasováním zrušení trestu u nás. Domnívám se také, že veřejnost nebyla na tak významný krok připravena a rozhodně mu měla předcházet rozsáhlejší diskuse o trestu smrti a nutnosti jeho zrušení. I když co se týče postoji veřejnosti nelze popřít fakt, že ve všech státech světa, kde existuje trest smrti, jsou hlasy pro jeho zrušení a naopak v těch státech světa, kde byl zrušen, se čas od času objevuje ohromná kampaň populistů po obnovení trestu smrti (obzvlášť po spáchání mimořádně ohavného zločinu).

Nový trestní zákoník z roku 2009 (s účinností od 1. 1. 2010), který zpřísňuje řadu postihů za nejzávažnější trestné činy, byl reakcí především na prohlubující se konflikty ve společnosti a nové negativní jevy, jakož i formy trestné činnosti, stoupající brutalitu pachatelů, mezinárodní zločin a závažnost činů a v neposlední řadě také na volání odborníků z justiční praxe i široké veřejnosti. Výjimečným trestem je zde kromě doživotí i trest odnětí svobody od 20 do 30 let (původně od 15 do 25 let), čímž se tento druh výjimečného trestu více přibližuje trestu doživotnímu.

5. Trest smrti v USA

Spojené státy americké jsou jedinou moderní demokracií západního typu, v níž je využíván trest smrti. Od roku 1608, kdy se odehrála první známa poprava v amerických koloniích, až do dneška bylo na území Spojených států amerických popraveno téměř 20 000 lidí. Způsoby poprav prošly během té doby velmi rozmanitým vývojem. Jak jsem již uvedla, když se koncem 19. století hledal humánnější, co možná nejméně bolestivý způsob popravy, než bylo do té doby rozšířené věšení, objevilo se na scéně v roce 1890 paradoxně elektrické křeslo. Smrt na elektrickém křesle způsobí proud procházející srdcem a plícemi, přičemž k popravě se používá střídavý proud s napětím od 500 do 2300 voltů většinou v několika fázích.⁴⁸

⁴⁷ Kuře, J.: Trest smrti v historicko-právním kontextu. v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností. Bachant, Brno 2001, str. 43

⁴⁸ Chmel, Ladislav: Nejslavnější popravy. Petrklíč, Praha 2004, str. 82

Ačkoli tento způsob byl mnohými zastánci obhajován jako naprosto bezbolestný (pakliže odsouzenec ztratí hned zkraje vědomí), hrůzostrašné líčení nezdařených poprav a především detailů (spálená kůže, maso atd.) vyvolalo u veřejnosti odpor a diskuse o zastavení poprav (velmi podobně jako diskuse o jeho znovuzavedení).

V rámci dalšího pokroku v umění usmrcovat se v roce 1924 objevuje poprava udušením v tzv. plynové komoře. Princip je zcela jednoduchý. Odsouzenec je umístěn do neprodyšně uzavřeného prostoru a je nucen dýchat smrtelně jedovaté výpary. Udušení plynem je jediná technika popravy, která vyžaduje aktivní spolupráci odsouzeného (což je také jejím největším úskalím). Aby odsouzenec ztratil co nejdříve vědomí, je nutné, aby dýchal zhluboka, jakmile se objeví toxické výpary, když se ale snaží zadržet dech, umírání se podstatně prodlouží a dochází k bolestivým dýchacím potížím. Vzhledem k přirozenému pudu sebezáchovy, jež je vlastní každému člověku, je nasnadě, jaká varianta je běžnější. Skutečnost, že stejný plyn i stejný princip byl používán během druhé světové války nacisty v koncentračních táborech, způsobila, že některé státy od používání plynové komory ustoupily.⁴⁹

V letech 1930-1967 se v USA k provádění poprav využívaly tedy čtyři techniky: oběšení, zastřelení, elektrické křeslo a plynová komora. Ve třicátých a čtyřicátých letech dvacátého století počet poprav prudce stoupl, což souviselo s faktem, že trest smrti byl chápán jako nezbytné společenské opatření, v padesátých a šedesátých letech počet poprav naopak prudce klesl především v souvislosti s veřejným míněním, které bylo radikálně proti trestu smrti. V roce 1967 došlo v USA k pozastavení výkonu hrdelních rozsudků, jelikož bylo třeba rozhodnout, zda trest smrti není protiústavní. V roce 1976 Nejvyšší soud trest smrti znovu zavedl a popravou Garyho Gilmora (první osoba popravena v USA, která si mohla vybrat způsob usmrcení) započala moderní éra absolutního trestu v USA⁵⁰.

Byl to také rok, kdy byla do arsenálu americké hrdelní justice zavedena nová technika usmrcení v podobě smrtící injekce. Tato poprava je podobná postupu, který se užívá v nemocnicích při celkové anestézii, tedy s tím rozdílem, že vstřikována dávka (jedná se barbituráty kombinované s paralyzujícími chemickými látkami) je smrtelná.⁵¹ Tato tzv.

⁴⁹ Monestier, Martin: Historie trestu smrti. Rybka Publisher, Praha 1998, str. 299-306

⁵⁰ Lyons, Lewis: Historie trestu. Svojtka, Praha 2004, str. 179-180

⁵¹ Monestier, Martin: Historie trestu smrti. Rybka Publisher, Praha 1998, str. 327-332

„pokojná smrt“ je považována za bezbolestnou, rychlou a navíc levnou technikou v porovnání s elektrickým křeslem a plynovou komorou. I tato metoda má svá úskalí, pokud má oběť z jakéhokoli důvodu zjizvené cévy nebo sebou škube při aplikaci, může dojít k vstříknutí látky do svalů a způsobit bolest, také může dojít ke sražení smrtelné dávky a zablokování trubic, což vede k prodloužení agonie (někdy až na hodinu). Smrticí injekce vyžaduje více než jakákoli jiná technika poprav aktivní účast příslušníků lékařského stavu. Zatímco u jiných způsobů poprav se lékař omezuje na asistenci a konstatování smrti, případně rozhodování, zda je odsouzenec fyzicky i psychicky zdravý, aby mohl být popraven (vskutku paradoxní jednání), u tohoto způsobu je lékař tím, kdo připravuje smrtelnou dávku, která závisí na mnoha faktorech, a aplikuje jí, je tedy v roli kata, což naprosto odporuje Hippokratově přísaze.

I přes všechna úskalí je smrticí injekce stále považována za nehumánnější způsob exekuce a v posledních letech se rozšiřuje i mimo Spojené státy americké. V současné době existuje trest smrti v zákonech více než třiceti států americké federace, fakticky ale trest smrti vykonává pouhá třetina z těchto států. Spojené státy americké jsou v současné době jediným místem na světě, kde se legálně popravuje pěti technikami, přičemž nejužívanější a nejvíce preferovanou metodou je právě smrticí injekce, která je uzákoněna ve všech státech, které praktikují trest smrti. Šest států má jako alternativu smrticí injekce elektrické křeslo (Alabama, Florida, Virginia atd.), tři státy plynovou komoru (Arizona, Missouri, Kalifornie), Washington oběšení a Utah zastřelení. Trest smrti existuje v USA také na úrovni federální a vojenské jurisdikce. Nejčastěji je trest smrti ukládán za zločiny mající za následek smrt. Drtivou většinou hrdelních zločinců odsouzených a popravených ve Spojených státech tvoří muži. Ženy představují jen malý zlomek. Pouze deset žen bylo v USA popraveno od roku 1977. Mnohé státy v USA umožňují popravovat mladistvé zločince. Od roku 1977 byli v USA popraveni celkem 21 mladistvých, přičemž více než polovina v Texasu. Vůbec nejmladším popraveným zločincem v Americe byl vrah dětí, na němž byl absolutní trest vykonán v roce 1944, když mu bylo teprve 14 let.⁵²

6. Argumenty retencionistů a abolicionistů

Již od osvícenské doby, kdy Beccaria vydal svou takřka revoluční knihu „O deliktech a trestech“, vedou odpůrci a zastánci trestu smrti boj v několika rovinách. Argumenty, které

⁵² Waller, Martin: Absolutní trest. Domino, Ostrava 2006, str. 401-405

využívají pro obhájení svého stanoviska, se pohybují od filozofických a morálních až po politické a právní. Na následujících stránkách se pokusím postupně probrat nejzávažnější argumenty, které jsou vyslovovány na podporu toho či onoho názoru.

6. 1. Argumenty abolicionistů

6.1.1. Právo na život

Abolicionisté velmi často opírají svoji argumentaci o přirozené a nezcizitelné právo na život. Vycházejí přitom z koncepce „přirozených práv“, o níž jsem si již zmínila. Tato koncepce práv, jež člověk dostával zároveň se životem tzv. „od přírody“, ale budila podezření již od začátku, zvláště kvůli nepřilíš vyjasněnému původu těchto „přirozených práv“. Mimo pochybnost se také ukázalo, že „příroda“ naučila různé společnosti různým věcem. Další zásadní nesnáze se také týká vymahatelnosti těchto práv. Ostře se proti nim ohradil například Alasdair MacIntyre: „Žádná taková práva neexistují a věřit v ně je jako věřit v čarodějnice a jednorožce.“⁵³

Je nutné uznat, že tak jako každé právo, jsou i lidská práva kulturní a společenský výtvar. Věta „každý má právo na život“ deklaruje to, že všichni ostatní mají právo na život. „Právo na život“ je vlastně právo těch druhých. Právě druzí lidé mohou dávat lidská práva. Právo nad svým životem člověk nikomu svěřit nemůže, tedy ani státu. Stát má právě jen ty pravomoci, které mu občané samy svěřit, a nelze svěřit státu právo nad životem. Stát, který garantuje ochranu života a bezpečnost, nemůže své občany popravovat. Rozhodujícím argumentem proti trestu smrti je tedy argument Beccariův, totiž že společnost k němu není oprávněna.⁵⁴

Odpůrci trestu smrti také často poukazují na rozpor mezi křesťanskou morálkou a trestem smrti. Jakkoli by to tak mohlo vypadat, skutečnost je jiná. Jak demonstruje Camus: „*Nejvyšší trest byl ve skutečnosti po celá staletí trestem náboženský... Náboženské hodnoty, především víra ve věčný život, tedy mohou jako jediné poskytnout nejvyššímu trestu základ, neboť svou vlastní logikou zabraňují tomu, aby byl tento trest definitivní a nezvratný. Proto je ospravedlněn pouze tam, kde není trestem nejvyšším. Katolická církev kupříkladu vždy*

⁵³ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 263

⁵⁴ Sokol, Jan: Moc, peníze a právo. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 255-268

*připouštěla nutnost trestu smrti...*⁵⁵ Právě víra ve věčný život, vlastní společností náboženským, může ospravedlnit trest smrti. Naproti tomu společnosti, jež chápou trest smrti jako „absolutní“ konec lidského života, by měly připustit, že k tomu nejsou oprávněny.

Z hlediska „práva na život“ vyčítají retencionisté odpůrcům trestu smrti jistou nekonzistentnost. Pokud je život nedotknutelný, jak je možné, že člověk má právo v sebeobraně, hrozí-li mu bezprostřední nebezpečí, útočnicka v krajním případě zabít. Předně z toho, že za určitých okolností lze člověka usmrtit, nutně nevyplývá, že ho lze usmrtit i formou trestu za zločin. V případě sebeobrany jde napadenému skutečně o život a v případě, že jeden musí zemřít, je lepší, aby zemřel ten vinný, než ten nevinný. Na rozdíl od situace, kdy je vrah již chycen a nemůže nikomu ublížit, není nutné ho tedy usmrtit.⁵⁶ Zabití v sebeobraně je a vždycky bude krajní řešení kritické situace, kdy selžou všechny ostatní prostředky, jak si uchránit vlastní život. A i tehdy se jedná spíš o čin, který lze ospravedlnit.

6.1.2. Justiční omyl

Odpůrci trestu smrti uvádějí jako jeden z hlavních argumentů pro zrušení trestu smrti možnost popravit nevinného člověka. Faktem je, že již došlo k mnoha justičním omylům a stále dochází. Americký vědec Hugo Adama Bedau shromáždil údaje ze 75 případů v USA v období 1893-1962, u nichž došlo k chybnému odsouzení za zaviněné usmrcení. Jeho údaje ukazují, že ze 74 odsouzení byl ve 31 případech uložen trest smrti a vykonán v 8 případech.⁵⁷ Velmi známým případem justičního omylu je Isidore Zimmerman, který byl v roce 1937 společně s několika dalšími mladými lidmi zatčen za trestný čin vraždy prvního stupně a později odsouzen k trestu smrti. Pouhé dvě hodiny před popravou mu byl zmírněn trest na doživotí a dalších 23 let strávil ve vězení. V roce 1962 byl Zimmerman propuštěn rozhodnutím státního odvolacího soudu, který nařídil revizi rozsudku za účelem opravy faktických omylů. V roce 1967, 30 let po zatčení za vraždu, bylo obvinění odvoláno.⁵⁸

⁵⁵ Derrida, Jacques; Roudinesco, Elisabeth: Co přinese zítřek? Karolinum, Praha, 2003, str. 208

⁵⁶ Joch, Roman.: Proč je trest smrti přípustný. v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností. Bachant, Brno 2001, str. 15

⁵⁷ Incardi, J.A.: Trestní spravedlnost. VICTORIA PUBLISHING, Praha 1994, str. 507

⁵⁸ Incardi, J.A.: Trestní spravedlnost. VICTORIA PUBLISHING, Praha 1994, str. 507-508

Ve všech zemích, kde je uplatňován trest smrti, existuje riziko, že dojde k popravě nevinného člověka, zatímco když je nevinný člověk odsouzen „pouze“ na doživotí, vždy existuje šance odhalit omyl, odsouzeného zprostit viny a propustit na svobodu. Stejně jako nelze napravit justiční omyl, který skončí popravou, nelze ale napravit ani léta strávená ve vězení a všechna příkoří. Tento argument nehovoří ani tak proti zrušení trestu smrti, spíše proklamuje nutnost zdokonalení soudního systému v tom smyslu, aby odsuzoval co nejméně nevinných a co nejvíce vinných.

Logicky ale čím více v soudním systému dojde k posílení práva obhajoby a omezení práv policie a obžaloby, tím méně nevinných budou soudy odsuzovat, současně tím ale méně bude odsuzovat i zločince, neboť dokázat jim něco a odsoudit je bude velice obtížné. Když ale dojde k posílení strany obžaloby v soudním ekvilibriu obžaloba- obhajoba, vysoké procento vrahů bude odsouzeno, avšak s nimi i dost nevinných.⁵⁹ Není možné vytvořit dokonalý soud a už vůbec ne dokonalé rozsudky, ale je nutné o to alespoň usilovat.

6.1.3. Diskriminace

Podle tohoto argumentu je trest smrti vlastně loterii s menšími šancemi pro ty, kdo nejsou schopni se dostatečně bránit. Soudce Marshall kdysi k této otázce pronesl tato výmluvná slova: „*Je rovněž evidentní, že břemeno absolutního trestu padá na chudé, negramotné a neprivilegované členy společnosti. Jsou to právě chudí a příslušníci menšin, kdo jsou nejméně schopni pozvednout hlas na protest proti absolutnímu trestu. Jejich neschopnost z nich dělá oběti sankce, před níž unikají bohatší, lépe hájené a stejně vinné osoby. Pokud se bude absolutní sankce používat jen proti ztraceným a opuštěným členům společnosti, zákonodárci se spokojí s udržováním statusu quo, protože změna by na tento problém upozornila a zvedl by se veřejný zájem. Nevědomost je zvěčněná, apatie se stává její společníci, a tak jsme se dostali až do dnešní situace.*“⁶⁰

Statistiky uvádějí, že ve Spojených státech v roce 1988 bylo 48 % osob odsouzených k trestu smrti černé pleti, i když černoši tvoří 12 % populace, a 20 % osob odsouzených k

⁵⁹ Joch, Roman.: Proč je trest smrti přípustný. v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností. Bachant, Brno 2001, str. 21

⁶⁰ Incardi, J.A.: Trestní spravedlnost. VICTORIA PUBLISHING, Praha 1994, str. 508

trestu smrti mělo podprůměrní IQ, většina byla zaostalých nebo byli mentálně nemocní.⁶¹

Valná většina těchto osob byla chudá, takže si zákonitě nemohla dovolit drahého soukromého advokáta a musela se spolehnout na obhájce přiděleného státem. Ačkoli se zmíněné statistiky zakládají na přesných údajích, federální justice argument diskriminace odmítá, jelikož statistiky nejsou sto prokázat, že rasový faktor hraje při ukládání trestu smrti roli.⁶²

6.1.4. Argument o brutalizaci

Argument o brutalizaci vychází z předpokladu, že popravky, místo aby odrazovaly od vražd, mohou je zapříčinit. Existence trestu smrti, při níž popravující stát dává špatný příklad, tak vlastně brutalizuje společenské vztahy a vede k eskalaci násilí.⁶³ Je známo, že nejúčinnějším výchovným prostředkem je právě příklad a je vskutku obtížné učít lidi, že zabíjet se nemá, a přitom využívat trest smrti. Zlo trestu smrti může spočívat především v tom, že v lidské mysli konzervuje pocit, že za jistých okolností je zcela oprávněné zbavit druhého života, jistě člověk má právo na obranu svého života, ale trest smrti není nikterak účinným prostředkem této obrany. Brutalizující efekt ale daleko spíše vyvolává skutečnost, že tak často dochází k násilí, které zůstává nepotrestáno.

6.1.5. Krutost trestu smrti

Jak abolicionisté, tak retencionisté vykládají krutost trestu po svém. Zatímco abolicionisté říkají, že trest smrti je krutý trest za všech okolností, retencionisté se přiklánějí k názoru, že trest smrti je krutý jen, když není úměrný spáchanému zločinu. Bezesporu ale lze shledat určitou „humanizaci“ ve vývoji způsobu poprav, jež směřuju ke zmírnění utrpení odsouzené osoby. V současné době je nejmírnějším způsobem popravky smrtící injekce neboli „pokojná smrt“. Krutost trestu smrti se netýká ale jen jeho výkonu, ale i čekání na popravu. Ve Spojených státech amerických jsou odsouzení k smrti drženi ve zvláštní části věznice, která se nazývá cely smrti. Průměrná doba mezi odsouzením a popravou činí v USA osmi a půl rok,

⁶¹ Monestier, Martin: Historie trestu smrti. Rybka Publisher, Praha 1998, str. 334

⁶² , J.A.: Trestní spravedlnost. VICTORIA PUBLISHING, Praha 1994, str. 509

⁶³ Študent, V.: Úvahy k absolutnímu trestu a k alternativním řešením, v: K problematice výjimečného trestu. Uspoř. Jan Neumann. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1992, str. 33

ale může být i patnáct let. Jak řekl již Camus: „Ničivý a ponižující strach, který na odsouzence působí po celé měsíce a roky, je mnohem horším trestem než smrt.“⁶⁴

6.1.6. Možnost nápravy pachatele

Trest smrti beze sporu odnímá možnost nápravy odsouzeného, jeho resocializace. A k tomu tu přece lidské instituce jsou, aby dávaly šanci, kupříkladu odsouzeným k nápravě. Je ovšem třeba si připustit, že náprava ve věznici je považována téměř za utopii, zvláště u recidivistů, kteří v kriminále tráví víc času než na svobodě. Podporuje to i vyjádření Miroslava Strůčka (odsouzeného k doživotní za vraždu otce, matky a bratra): „*Pravda je, že tu všichni hledají chyby na všech, jen ne na sobě.*“⁶⁵

Karel Netík, psycholog a soudní znalec, říká, že ačkoli trest odnětí svobody plní izolační funkci, což znamená, že nebezpečný pachatel již nebude škodit, čímž se ochrání potenciální oběti, měl by mít sám od sebe také výchovnou funkci. Sám ale přiznává, že ani znalci nemají nikdy úplnou jistotu, jestli se dá zločinci důvěřovat. Existuje vsutku dost příkladů, kdy se dá těmto lidem šance, jsou podmíněčně propuštěni, a vede to k tomu, že selžou tak, že to stojí lidské životy. K humanizaci vězenství říká, že jde především o ten humánní cíl, ochránit zbytek společnosti.⁶⁶

6.2. Argumenty retencionistů

6.2.1. Argument o ochraně společnosti

Je bez debat, že stát má povinnost chránit své občany před pachateli trestné činnosti, zejména pak před těžkými zločinci. Zastánci trestu smrti tvrdí, že jedině trestem smrti lze zajistit ochranu občanů a že toto „konečné řešení“ je nezbytné, aby se vrahovi zabránilo v dalších útocích na společnost. Nelze popřít, že fyzická likvidace pachatele je nejspolehlivějším prostředkem, jak tomu zabránit. Proti tomuto stanovisku stojí názor, že toho lze dosáhnout i doživotním vězením, ovšem za předpokladu, že tento trest bude skutečně odpykán. Například v Anglii jsou všichni odsouzeni na doživotí dříve či později propuštěni na

⁶⁴ Lyons, Lewis: Historie trestu. Svojtka, Praha 2004, str. 180

⁶⁵ Veselý, Luboš Xaver: Doživotí, autentické výpovědi doživotních vězňů. XYZ, Praha 2010, str. 359

⁶⁶ Malá, Drahomíra: Vězenství po česku. Sursum, Tišnov 2003, str. 9

svobodu. Právě v tomto kontextu omilostněných vrahů je objevují nejčastěji námitky veřejnosti.

Aby tento argument měl platnost, bylo by třeba předvídat další jednání pachatele. Jisté tvrzení, že se konkrétní pachatel opět dopustí trestné činnosti, však není možné. Žádný znalecký posudek, nedokáže zaručit, co se stane a co se nestane. A ačkoli u konkrétních pachatelů lze z objektivních hledisek usuzovat na pravděpodobnost recidivy, žádné spolehlivé prognózy počtu recidiv neexistují. Řada výzkumu ale prokazuje minimální počet případů recidivy po propuštění z trestu odnětí svobody za zvláště závažný trestný čin. Dokládá to studie Královské komise o trestu smrti ve Spojeném království, v níž byly vyhodnoceny informace o 129 k smrti odsouzených mužích v Anglii a Walesu, kteří byli omilostněni a propuštěni na svobodu v letech 1934 až 1948. Na základě posledních známých informací 112 z nich nepřišlo do konfliktu se zákonem a jen jediný se dopustil další vraždy. Další šetření Královské komise prokázala, že i v ostatních zemích je nízký výskyt recidiv.⁶⁷

Tato studie také uvádí, že i riziko dalších deliktů s následkem smrti během vazby je minimální, jelikož vrahové nemají sklon k násilnostem vůči pracovníkům věznic či spoluvězňům, ani se nepokoušejí o útěk více než ostatní vězňové. Naopak se zdá, že vrahové se chovají lépe, než většina jejich spoluvězňů. Toto stanovisko podporuje i studie amerického kriminologa Sellina, která konstatuje, že počet zabití spáchaných odsouzenými vrahy ve věznicích je velmi malý, téměř se rovná nule.⁶⁸

Podobné stanovisko k problematice doživotních vězňů má i Jiří Kájinec (myslím, že jeho případ je natolik známý, že není nutné ho připomínat): *„Doživotních vězňů se vůbec nezastávám a nechci z nich dělat beránky, chraň bůh. Když je někdo odsouzený spravedlivě, je to v pořádku, ale můžu vám říct, moje zkušenost, a nejenom moje, samozřejmě i zkušenost těch vězeňských pracovníků, je ta, že s doživoťáky jsou nejmenší problémy. Veřejnosti se doživotní vězni pořád představují jako demonizovaná skupina, jako ti nejstrašnější zločinci. Ano, když se podíváme, za co jsou tady zavřeni, tak to tak samozřejmě vypadá. Ale ve vězení jako takovém se ti doživotní vězni chovají úplně nejslušněji ze všech. Může to znít paradoxně,*

⁶⁷ Bestová, Cornelia C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 22-23

⁶⁸ Bestová, Cornelia C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 23

ale taková je realita.“⁶⁹ Jakkoli se může toto stanovisko zdát trošku nemístné vzhledem k povaze vypovídajícího, myslím, že názor přímého „účastníka“ má své opodstatnění. Jednak jako výpověď o chování odsouzených k doživotnímu trestu odnětí svobody v České republice, jednak jako podpůrné stanovisko pro výše uvedené statistiky.

Proti tomuto se staví Joch vycházející ze statistiky Sullivana, v níž je uvedeno, že od poloviny 70. let, kdy byl v Británii zrušen trest smrti, do poloviny 90. let, došlo k cca 70 vraždám ze strany již usvědčených a odsouzených vrahů. Byly to vraždy spáchané vězni ve věznicích na jiných věznicích, na dozorcích v průběhu vzpour nebo spáchané uprchlými vězni na útěku, či těmi, kteří byli propuštěni za dobré chování.⁷⁰ Nevýhodou této statistiky, kterou uvádím pro úplnost, je, že nerozlišuje mezi počtem vražd spáchaných ve věznicích (a při výkonu jakých trestů) a počtem vražd spáchaných na svobodě.

Kdyby ve zmíněné statistice převažoval počet vražd ze strany doživotně odsouzených, potvrzoval by se tím často používaný argument retencionistů, totiž, že vrah je při výkonu doživotního trestu odnětí svobody prakticky beztrestný, pakliže mu nehrozí trest smrti, a proto se bez obav z dalšího potrestání může dopouštět dalších trestných činů. Kdyby naopak převažoval počet vražd podmíněčně propuštěných, byl by to další důvod pro zpřísnění podmínek nutných pro podmíněčné propuštění. Vzhledem k tomu, že ale konkrétní čísla nejsou známa, je těžké vyvozovat z této statistiky závěry.

Možnost recidivy, stejně jako možnost úniku z vězení, kterou je možné při stavu současného vězství téměř eliminovat, jsou vždy přítomné a nikdy je nelze vyloučit, ale společnosti hrozí daleko větší nebezpečí ze strany nedopadených pachatelů a potencionálních pachatelů. Pocit bezpečí může dát občanům pouze řádně fungující právní systém, který je schopen vypátrat viníka, spravedlivě ho potrestat a v nejzávažnějších případech trestných činů mu dokonale zabránit v tom, aby trestný čin opakoval.

6.2.2. Argument odstrašení

Tento argument říká, že trest smrti nejen brání pachateli v dalších trestných činech, ale odstrašuje i ostatní od páčání trestných činů. Tento argument má ale dvě slabiny, jednak

⁶⁹ Veselý, Luboš Xaver: Doživotí, autentické výpovědi doživotních vězňů. XYZ, Praha 2010, str. 161

⁷⁰ Joch, Roman.: Proč je trest smrti přípustný. v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností. Bachant, Brno 2001, str. 18

vychází z chybných předpokladů a jednak je empiricky nepodložený. Odstrašující funkce trestu smrti by musela vycházet z předpokladu, že vraždy se vcelku racionálně plánují a realizují (což může být jistě pravdou např. u nájemných vrahů, u nichž jsou ale rizika, jež podstupují, vyvážena cenou), a také předpokládat osobu, jež je sto promyslet si čin, uvážit důsledky, které by určité jednání pro ni mohlo mít, a podle toho se rozhodnout. Jenže vraždy jsou páčány většinou v afektu, v momentě, kdy je pachatel pod vlivem extrémních emocí, pod obrovským tlakem, případně pod vlivem drog, alkoholu atd.

Japonský psychiatr ve své studii analyzoval 145 případů vražd v letech 1955 a 1957 a došel k závěru, že ani jeden ze zkoumaných si před vlastním trestným činem neuvědomil hrozbu trestu smrti. Pachatele se nacházejí tedy v situacích, kdy si hrozících důsledků nejsou vědomi. A i kdyby si byli vědomi rizika odsouzení, většina pachatelů věří, že nebude dopadena, a že se jim podaří uniknout trestu. Metoda, jak tyto vrahy odstrašit by musela spočívat v tom, že by se zvýšila pravděpodobnost jejich dopadení, odsouzení a potrestání.⁷¹ Právě pravděpodobnost dopadení a rychlost potrestání jsou rozhodující pro odstrašující účinek, nikoli přísnost trestu.

Aby byl prokázán odstrašující účinek trestu smrti, musel by se v zemích, kde byl trest smrti zrušen, zvyšovat počet trestných činů, za něž byl dříve trest smrti ukládán. A také by zkoumání obdobných systému trestního práva muselo prokázat, že počet zločinů v zemích, v nichž byl trest smrti zrušen, je vyšší než tam, kde zrušen nebyl. Žádné studie, které by toto potvrdily, doposud neexistují. První zpráva, vypracovaná v roce 1962 na popud Spojených národů, o účincích zrušení trestu smrti na určitou kategorii zločinu potvrdila, že zrušení trestu smrti nikde nevedlo ke zvýšení počtu trestných činů trestaných dříve smrtí.⁷²

Zpráva spojených národů o trestu smrti z roku 1988, jež se týkala souvislosti mezi změnou praxi trestu smrti a výskytem kriminality, uváděla, že změna praxe trestu smrti není dostatečnou proměnou pro konečný závěr, jelikož změnu výskytu kriminality ovlivňují i faktory sociální a právní.⁷³ Faktorů, které mohou ovlivnit pokles či nárůst závažných trestných činů, s nímž se musí v určitých obdobích potýkat všechny demokratické legislativy

⁷¹ Bestová, Cornélie C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 16

⁷² Bestová, Cornélie C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 17

⁷³ Bestová, Cornélie C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 17

a justice (i ty, které nemají trest smrti v trestním řádu) je mnoho od sociálních, právních, až po kulturní a ekonomické.

Práce Isaaca Ehrlicha, uveřejněná v 70. letech, se snažila prokázat korelaci mezi počtem poprav a počtem deliktů s následnou smrtí. Pomocí „regresivní analýzy“ zkoumal vliv poprav a jiných faktorů na počet vražd ve Spojených státech amerických v letech 1932-1970. V tomto období se počet poprav snižoval, zatímco se počet vražd zvyšoval. Dle Ehrlicha studie prokázala existenci odstrašujícího účinku trestu smrti. Tato práce ovšem pomíjela řadu významných faktorů, např. všeobecný nárůst kriminality v 60. letech. V roce 1975 byla Americkou akademií věd pověřena skupina odborníků z řad kriminologů, statistiků atd. vypracováním objektivní studie o Ehrlichově práci, z této studie vyplynulo, že Ehrlichova práce neobsahuje žádné použitelné doklady o odstrašujícím účinku trestu smrti.⁷⁴ Odstrašující efekt trestu smrti tedy nejsou schopny prokázat žádné studie.

6.2.3. Argument o odplatě

Tento argument proklamuje, že každý vrah si jako opovržení hodná bytost zaslouží zemřít. Myšlenka odplaty, jež je ve společnosti hluboce zakořeněna, má bezesporu sáhodlouhou historii, počínaje již zmíněným Chammurapiho zákoníkem, kde byla vyjádřena zásadou „oko za oko, zub za zub“. Odplata vyrovnává spravedlnost tím, že na čin reaguje činem odpovídajícím. Odplata tedy žádá jistou proporcionalitu, např. na vraždu odpovídáme vraždou.

Stát se ale zříká retribuce ve formě stejnorodé odplaty, jestliže zločinec unese dítě, nepotrestá ho tak, že mu také unese dítě, jestliže zloděj ukradne šperky, nepotrestá ho stát tak, že ukradne šperky jeho paní atd. Státní moc neoplácí stejným způsobem a stejným dílem, zde neplatí (nebo by přinejmenším nemělo platit) prastaré oko za oko, zub za zub. A jestliže platí, že stát smí trestat ve jménu spravedlnosti retributivně všechny zločiny právoplatně odsouzeného odnětím svobody, není důvod, proč by najednou měl udělat jakousi odbočku a vrátit se k trestu smrti v podobně primitivní odplaty.⁷⁵

⁷⁴ Bestová, Cornelia C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 18-19

⁷⁵ Trojan, Jakub. S.: Spravedlnost povznáší národ. Eman, Benešov 2002, str. 92

Z myšlenky odplaty vychází absolutní teorie, jež hledá důvod trestu přímo v jeho podstatě, v samotném trestném činu. Jediným smyslem trestu je odplata. Hlavními představiteli této teorie jsou Kant, pro kterého je trest požadavkem praktického rozumu a kategorickým imperativem spravedlnosti, a Hegel, podle kterého se zločinec může smířit se spravedlností, potažmo společnosti, pouze spravedlivým trestem, zločin vyrovnaný spravedlivým trestem se pak ruší ve smyslu negace.⁷⁶

Naopak relativní teorie hledá důvod trestu mimo něj, v jeho účelu. Trestá se, aby nebylo páčáno zlo. Smysle trestu je tedy zde odstrašení, obava a polepšení. Hlavními představiteli této teorie jsou Feuerbach (generální prevence daná pouhou hrozbou trestu), a Liszt (speciální prevence daná účinkem výkonu trestu). Existují také smíšené teorie, které usilují o spojení odplatné i účelové funkce trestu.

V současné době se prosazuje teorie „spravedlivé odměny“, teorie, podle níž by se trestní sankce měly ukládat, protože si je pachatel „zasluhuje“, teorie „spravedlivé odměny“ zahrnuje odplatu, mstu i odvetu, avšak má slabší emocionální náboj.⁷⁷

6.2.4. Veřejné mínění

Veřejné mínění bylo vždy spíše nakloněno trestu smrti (zvláště za vraždu). Retencionisté proklamují, že rozpor mezi veřejným míněním a právní skutečností, by mohl vést ke ztrátě důvěry v soudní a trestní systém vlastní země. Když budou lidé přesvědčení, že justice je příliš měkká a vstřícná ke zločincům, budou mít tendenci brát spravedlnost do vlastních rukou. Abolicionisté se naopak domnívají, že veřejné mínění by nemělo mít žádný vliv na trestněprávní politiku. Faktorů, které ovlivňují veřejné mínění, je celá řada. V první řadě je zde dlouholetá tradice používání trestu smrti. Významnou roli hraje také nedostatek objektivních informací o problematice trestu smrti. A v neposlední řadě také nárůst násilné kriminality.

Nakolik je možné ovlivnit postoj veřejnosti k trestu smrti, demonstruje experiment prováděný koncem roku 1990 v poslední ročníku jednoho gymnázia. Fico vycházel z předpokladu, že bude možné ovlivnit postoj veřejnosti šířením objektivním informací.

⁷⁶ Kalvodová, Věra: Trest odnětí svobody na doživotí. Masarykova univerzita, Brno 1995 str. 7-8

⁷⁷ Incardi, J.A.: Trestní spravedlnost. VICTORIA PUBLISHING, Praha 1994, str. 467-468

Nejprve byl studentům předložen dotazník s cílem zmapovat názor na trest smrti, v následujícím měsíci vystoupil Fico se čtyřmi přednáškami, jež obsahovaly velmi obšírné informace např. politické, morální a filozofické aspekty trestu smrti, mezinárodní statistiky atd. Po dalších třech týdnech byl studentům předložen stejný dotazník. Ačkoli výsledky potvrdily ovlivnitelnost veřejného mínění objektivními informacemi, ovlivnění vedlo k opačnému výsledku, než se přepokládalo. Studenti se vyslovovali pro trest smrti častěji. Fico se domnívá, že tento výsledek je dán podávanými informacemi, které i přes veškerou snahu o objektivitu zahrnovaly více stimulů pro trest smrti. Daleko relevantnější je zde zjištění, že lze ovlivnit veřejné mínění.⁷⁸

6.2.5. Ekonomický argument

Zastánci trestu smrti často argumentují tím, že poprava je finančně daleko méně nákladná než nutnost živit vězně po zbytek jeho života za mřížemi. Každá analýza tohoto ekonomického argumentu ale prokazuje, že trest smrti (zvláště v USA kvůli četným odvoláním a procedurálním pojistkám, jež vyžaduje ústava) vyjde daňové poplatníky podstatně draž než doživotní vězení.⁷⁹ Některé americké státy vypočítaly, kolik stojí celkem soudní procedura končící trestem smrti. Dospěly k těmto číslům: Oregon 700 tisíc dolarů, Ohio 1 milion dolarů, Florida 5 milionů dolarů, Texas 6 milionů dolarů.⁸⁰ Náklady na popravu tedy značně převyšují náklady doživotního vězně, které samy o sobě nejsou zanedbatelné.

Věznice poskytuje vězňům, samozřejmě dle zákona, pravidelnou stravu, duchovní a sociální poradenství, knihy, denní tisk, časopisy, dále jazykové kroužky, různé dovednostní kroužky, sportovní vyžití atd. I ve Valdicích, věznici se zvýšenou ostrahou, kde si odpykávají svůj trest také doživotní vězni, mají k dispozici rozličné aktivity, jak dokládá vyjádření Oty Biedermana (odsouzeného na doživotí za pět vražd): „...*v ostatní dny jsou i jiné aktivity, jako stolní tenis, základy na PC, samostudium cizích jazyků, psychowalkman a ve druhé skupině vnitřní diferenciací možnost dvakrát týdně hrát hry na playstationu.*...⁸¹Všechny tyto aktivity daňové

⁷⁸ Bestová, Cornelia C.: Trest smrti v německo-českém porovnání. Doplněk, Brno 1996, str. 157-158

⁷⁹ Incardi, J.A.: Trestní spravedlnost. VICTORIA PUBLISHING, Praha 1994, str. 503-506

⁸⁰ Monestier, Martin: Historie trestu smrti. Rybka Publisher, Praha 1998, str. 334

⁸¹ Veselý, Luboš Xaver: Doživotí, autentické výpovědi doživotních vězňů. XYZ, Praha 2010, str. 46

poplatníky něco stojí. Ministerstvo práce a sociálních věcí dává měsíčně na každého vězně 16000 Kč.⁸²

Nelze popřít, že doživotní žalář, přijde draho. Argument, který se ale opírá o ekonomickou stránku (respektive cenu) lidského života, není důstojný současné společnosti. Je mnoho lidí, kteří společnosti nejsou prospěšní (nevyléčitelně nemocní, přestárli atd.), přesto o ně společnost pečuje, jakkoli je to ekonomicky náročné. Největším nebezpečím tohoto argumentu je ta skutečnost, že otázka, proč investovat do vězňů (než je raději jednoduše popravít), by se mohly brzy zvrhnout v otázku, proč investovat do nevyléčitelně nemocných, přestárých atd. Nelze také pominout, že společnost často vyplývá daleko větší částky na zbytečné věci.

7. Trest odnětí svobody na doživotí

Trest odnětí svobody na doživotí se stal v zemích, které zrušily test smrti, náhradou za hrdelní trest a tedy trestem nejvyšším. U nás je doživotní trest udělován především za zvláště závažný trestný čin vraždy (nebo pachatel, který při páchání jiné trestné činnosti zavinil úmyslně smrt člověka), jež je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let (ust. § 54 ods.2).

Doživotní trest je často označován jako trest smrti po kapkách, protože ničí život postupně. Není teda ani tak překvapující, že řada doživotně odsouzených vězňů by upřednostnila trest smrti před trestem doživotního odnětí svobody. Jedním z nich je i Jan Uhljar (odsouzený za vraždu tříletého syna a manželky): „*Když budu mluvit za sebe, tak bych byl radši pro trest smrti než pro doživotí... dneska vás tady pohřbívají zaživa a ještě si myslí, že doživotí je menší trest. Když člověk dostane doživotí a žije tak, jak tady žijeme my, bylo by mi líp na druhém břehu. Lidé venku vůbec netuší, co to tady obnáší.*“⁸³

⁸² Malá, Drahomíra: Vězenství po česku II aneb Jak to Kula ve vězenství koulí.

⁸³ Veselý, Luboš Xaver: Doživotí, autentické výpovědi doživotních vězňů. XYZ, Praha 2010, str. 385

O tom, co obnáší doživotní trest odnětí svobody, vypovídá již zmíněný Ota Biderman: „V 6 máme budíček (řvoucí siréna na chodbě + rozsvícena zářivka na cele) kolem 6.30 početní prověrka, odevzdává se korespondence k odeslání, odevzdává se objednávka nákupu, protože do kantýny nesmíme, odevzdává i žádost o sledování večerních pořadů v televizi na týden dopředu, protože máme i omezené sledování televize. Nahlašuji se ještě na vycházku a na sportovní aktivitu, kdo se nenahlásí, má smůlu a nikam nejde. Následuje výdej snídaně a její konzumace. Kolem 7 já a dalších sedm odsouzených jsme pěkně v poutech a poutacích opascích odvedeni do suterénu na pracoviště, kde lepíme obálky, bohužel nás ale nenechají pracovat víc než 4 a půl hodiny každý všední den, nepokryje to ani náklady výkonu trestu. Kolem 12 je oběd, to už jsme opět na celách. Kolem 13 nás opět spoutané pouty a opaskem vyvedenu do zděných kotců na vycházku (rozměry 10 x 10 metrů, ani možná ne.) Sundají nám pouta a hodinu se procházíme uzavření ve svých kotcích. V každém smí být, nevím proč, maximálně tři odsouzení. Kolem 14 jdu s kolegou do suterénu do „tělocvičny“ na kondiční cvičení na strojích, jako rotoped, total-sym, orbi-track, žádné silové cvičení, jen kondička, tam můžeme být hodinu a půl. Následuje odvedení (jako vždy a všude v poutech a opasku) do sprchy a pak uzamčení na cele, až do příštího rána. Ten den už je programu pouze kolem 16 výdej večere (v pondělí teplé), před 17 ještě výběr nádobí od večere a po 18. hodině početní prověrka. Odpoledne po příchodu z cvičení tráví úklidem, praním prádla, četbou časopisů, psaním korespondence, žádostí, stížností, prostě co je třeba. Večer se podívám na nějaký film v televizi a pak jdu spát, pokud se to tak dá nazvat.“⁸⁴

Jak demonstrují tato slova, podmínky v současném vězenství jsou více než humánní (na vkus valné většiny lidí až příliš humánní). Ale ne vždy tomu tak bylo, jak říká Josef Schottenhammel (odsouzený za jednu vraždu a dva pokusy o ní): „...dneska je to ve vězení úplně jiné. Před revolucí se dozorcí chovali jinak. Nadávali, vyhrožovali a nikdy neměli daleko k násilí. Dneska se můžu účastnit mnoha aktivit, dozorcí jsou vesměs slušní, podmínky podstatně lepší. Ted' můžu jen čekat, jestli budu propuštěn.“⁸⁵

Doživotní odnětí svobody je velmi zavádějící pojem, jelikož trestní zákon dává možnost, aby po uplynutí dvaceti let požádali tito vězni o podmíněčně propuštění. Je stanoveno, že osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí může být podmíněně

⁸⁴ Veselý, Luboš Xaver: Doživotí, autentické výpovědi doživotních vězňů. XYZ, Praha 2010, str. 46

⁸⁵ Veselý, Luboš Xaver: Doživotí, autentické výpovědi doživotních vězňů. XYZ, Praha 2010, str. 276

propuštěna až po nejméně dvaceti letech výkonu tohoto trestu, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena, a povahu její osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvláště závažného zločinu (ust. § 88 ods.5). Není divu, že všichni doživotní vězni počítají s tím, že se dříve či později dostanou na svobodu, na což je ostatně připravují i odborní pracovníci ve věznicích.

Šance na podmíněčné propuštění je nezbytná, jelikož může stimulovat resocializaci odsouzeného a do jisté míry eliminovat bezvýchodnost doživotního trestu. Ovšem, jak říká P. Vantucha: „Možnost podmíněčného propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody po 20 letech nelze považovat za jednoznačné eliminování bezvýchodnosti doživotního trestu pro odsouzené. Pro nemalou část z nich bude bezvýchodně působit i možnost propuštění z výkonu trestu po 20 letech.“⁸⁶

Jak se shodují doživotně odsouzení vězni nejtěžší na tomto trestu (tedy kromě toho, že je člověk úplně odříznut od okolního světa, který se vyvíjí, zatímco ve vězení hrozí zakrnění) je právě skutečnost, že nikdo neví, jestli bude propuštěn a kdy to bude, jestli za dvacet let, za třicet let. Vězňům jsou vlastně odebrány jakékoli jistoty ohledně budoucnosti. Tato bezvýchodnost může vést k sebevraždám, k agresi, k pokusu o útěk atd.

Trest odnětí svobody na doživotí má řadu negativních důsledků, již zmíněnou bezvýchodnost, dále také negativní vliv na psychiku odsouzeného, nerovnost v postavení odsouzených, která je daná jednak věkovými rozdíly, jednak rozdílnou šancí na podmíněčné propuštění, a v neposlední řadě beztrestnost za činy spáchané ve výkonu trestu (již zmíněný častý argument retencionistů). Východisko pro otázku beztrestnosti může paradoxně představovat možnost podmíněčného propuštění. Právě vyhlídka propuštění na svobodu může být stimulem, který motivuje vězně k nápravě a k výkonu trestu bez prohřešků a bez vyvolávání konfliktů, který by mohly jeho šanci na podmíněčné propuštění ohrozit (statistiky, které prokazují, že doživotní vězni nemají sklon k násilnostem a zpravidla se chovají nejslušněji, by toto stanovisko mohly podporovat).

Souhrnně lze ale říci, že doživotní trest odnětí svobody, který na rozdíl od trestu smrti, respektuje právo na život, jež je základním právem každého člověka, a nedotknutelnost fyzické integrity každého lidského jedince, zajišťuje také nutnou ochranu společnosti před

⁸⁶ Kalvodová, Věra: Trest odnětí svobody na doživotí. Masarykova univerzita, Brno 1995 str. 21-22

zvláště nebezpečnými delikventy, neznamená justiční omyl, který nelze napravit, respektuje právo pachatele a povinnost státu poskytnout každému možnost resocializace a vytváří prostřednictvím možnosti podmíněčného propuštění (jakkoli je v jistých případech tato možnost nepřijatelná) předpoklady pro individuální posouzení konkrétního případu.⁸⁷

Drbohlav jako alternativní možnost k trestu smrti nabízí vlastní, velmi specifické pojetí trestu, které nekončí pachatelovou smrtí, ale tzv. „trestem života“. Trest života, jenž je vlastně jakousi formou „kontrolované smrti“, je považován za vyšší trest než trest smrti, delší, spravedlivější a zcela určitě není pro vraha rychlým vysvobozením. Je to skutečný trest a ne zbavení zodpovědností rychlou smrtí anebo dožitím sice v nesvobodě, nicméně v naprostém poklidu. Drbohlav chápe doživotí spíše jako poklidné dožití v relativně pokojném prostředí úplného servisu. Taková forma vězení nahrazuje mnohým sériovým vrahům vše, co nikdy neměli, pravidelnou stravu, šaty, bydlení, sociální servis, přístřeší a zájmové činnosti. Trest života, jenž je určen pro mimořádně kruté sexuální sériové vrahy, naopak přepokládá rizikové práce, nehostinné podnebí místa jeho pobytu, separovaný pracovní tábor s ostřeňým dohledem a bez jakékoli možnosti útěku atd.⁸⁸

Sérioví vrazi, v jejichž souvislosti Drbohlav trest života zmiňuje, jsou specifickou skupinou vrahů, u nichž lze rozpoznat několik společných rysů. Naprostá většina sériových vrahů byla v dětství týraná, znásilněná, vyhnána z domu rodičů, přičemž jeden z partnerů nebyl znám anebo v lepším případě byli oba kriminálníci. Samotné predispozice k páčání násilí jsou dány týráním jedince, poškozením jeho mozku a přítomnosti paranoidních stavů v jeho psychologii. Je třeba si ale uvědomit, že každý jeden tento faktor sám o sobě nemusí nic znamenat. Valná většina lidí, kteří byli v dětství vystaveni týraní, se násilníky nikdy nestane. Stejně tak mnoho psychotiků i lidí s poškozeným mozkiem žije klidným životem. Klíčová je zde ale kombinace těchto faktorů a především spouštěcí mechanismy. Je naprosto naivní se domnívat, že takto poznamenaný sériový vrah bude seriózně spolupracovat na své nápravě a

⁸⁷ Válová, Helena: K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností. v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filozofický a morální. Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 24-25

⁸⁸ Drbohlav, Andrej: Etopedie, Trest smrti versus trest smrti pro sériové vrahy. Gaudeamus, Hradec Králové 2005, str. 7-141

že snad k nějaké nápravě dojde. Je tedy nutné, aby nebezpeční pachatele byli navždycky separováni od společnosti⁸⁹.

Řešení otázky psychicky narušených, sexuálních vrahů a jejich izolace nabízí v současné době detenční ústavy, určené právě pro osoby, jejichž duševní stav trvale i dočasně způsobuje, že se závažné trestné činnosti dopouštějí. Ředitel bohnické psychiatrické léčebny Zdeněk Bašný k tomu říká: *"Detenční ústav je zařízení, kde by měli být umístěni lidé, kteří jsou dnes řešeni formou ochranné léčby sexuologické nebo psychiatrické, a je určen pro ty lidi, u kterých tato léčba nemůže splnit svůj účel proto, že jejich porucha je neléčitelná nebo tuto léčbu odmítají a přitom nadále zůstávají společensky velmi nebezpeční."*⁹⁰

Detenční ústavy se dlouhou dobu snažily prosadit zejména psychiatrické léčebny, ze kterých řada deviantů dokázala uprchnout. Naproti tomu detenční ústav, se zvláštní ostrahou, představuje bedlivě střežené zařízení, které útěk prakticky eliminuje. Také podobně jako psychiatrické léčebna poskytuje léčebné, psychologické, vzdělávací pedagogické, rehabilitační a činnostní programy. Pobyt v detenčním ústavu může trvat tak dlouho, dokud to bude vyžadovat ochrana společnosti, přičemž jednou za 12 měsíců soud přezkoumává, zda důvody pro pokračování léčby trvají. Tato kombinace vězení a psychiatrické léčebny se jeví jako nejschůdnější řešení problematiky psychicky narušených, sexuálních vrahů.

8. Závěr

V této práci jsem nastínila základní problematiku trestu smrti, jak z hlediska historie, tak současnosti, a především jsem se věnovala jednotlivým argumentům, které využívají jak odpůrci, tak zastánci k obhajobě svého stanoviska. Odpovědět na otázku, zda souhlasit s trestem smrti či nikoli nechávám na čtenáři, pokud již nemá ucelený názor. Já sama jsem si udělala názor na trest smrti právě v průběhu psaní této práce, domnívám se, že nepřesvědčivějším argumentem, který odmítá trest smrti, je zde starý argument Becarii. *„Jaké může být právo, které si osvojují lidé, aby vraždili sobě podobné? Zajisté nikoliv ono právo, z něhož plyne svrchovanost a zákony. Ony nejsou leč sumou nejmenších částek*

⁸⁹ Drbohlav, Andrej: Etopedie, Trest smrti versus trest smrti pro sériové vrahy. Gaudeamus, Hradec Králové 2005, str. 14-39

⁹⁰ <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/v-cesku-vznikne-detenci-ustav>

*soukromé svobody každého jednotlivce. Ony představují všeobecnou vůli, která jest souhrnem vůli jednotlivých. Kdo chtěl by kdy ponechati jiným lidem rozhodnutí, aby ho zavraždili? Tak jako by v nejmenší oběti svobody jednotlivcovy mohla býti obsažena oběť největšího statku mezi všemi, totiž života? A kdyby se to i stalo, jak shoduje se taková zásada s jinou, že člověk není panem sama sebe, aby se mohl zabít? A musel by jim býti, jestliže mohl dáti toto právo jinému, aneb celé společnosti.*⁹¹

Skutečnost, že ani jeden z argumentů, jež využívají retencionisté (o ochraně společnosti, odstrašení, odplatě či ekonomický argument) nebyl přesvědčivý, mé stanovisko jen podpořila. Otázka veřejného mínění, která je také v souvislosti s trestem smrti zmiňována, je pro mě ale velmi rozporuplná. Je známo, že veřejné mínění je spíše nakloněno trestu smrti. Veřejné mínění často ale vychází ze subjektivních pocitů než z objektivních skutečností. Kdykoli se objeví nějaká zvlášť ohavná násilnost, lidé se hlasitě dožadují trestu smrti. Což jistě lze pochopit (patrně každého z nás při konfrontaci např. s vraždou dítěte napadne, že pachatel takového činu si zaslouží smrt), ale nelze na základě rozjitřených pocitů vynášet soudy. Proto se ve shodě s abolicionisty přikláním spíše k tomu, že ačkoli veřejné mínění nelze ignorovat, nemělo by mít vliv na trestněprávní politiku.

Domnívám se, že trest smrti nemá v moderní společnosti místo. Jako pravoplatnou alternativu k trestu smrti shledávám trest odnětí svobody na doživotí, který na rozdíl od trestu smrti respektuje právo na život a dává odsouzenému možnost nápravy. Pro trestání nejtěžších trestných činů se jeví jako adekvátní trest, který je zároveň velmi tvrdý, ale nikoli bezvýhodný. Ať už se ale jedná o trestu smrti, či trestu odnětí svobody na doživotí, je jisté, že problematika trestání nejzávažnějších trestných činů bude i v budoucnu patřit k diskutovaným otázkám.

⁹¹ Beccaria, Cesare: O zločinech a trestech. Praha 1893, str. 43-44

9. Seznam použité literatury a dalších pramenů

- Barring, Ludwig. Trest smrti v dějinách lidstva. Praha: NAŠE VOJSKO, 2008.
- Beccaria, Cesare. O zločinech a trestech. Praha, 1893.
- Bestová, Cornelia C. Trest smrti v německo-českém porovnání. Brno: Doplněk, 1996.
- Čapek, Karel. Spisy, Hovory s T.G. Masarykem. Praha: Československý vydavatel, 1990.
- Derrida, Jacques a Elisabeth Roudinesco. Co přinese zítřek? Praha: Karolinum, 2003.
- Drbohlav, Andrej. Etopedie, Trest smrti versus trest smrti pro sériové vrahy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- Chalupný, E. a O. Kypr. O trestu smrti. Anketa. Praha: Sociální služba, 1923.
- Chmel, Ladislav. Nejslavnější popravy. Praha: Petrklíč, 2004.
- Imbert, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994.
- Incardi, J. A. Trestní spravedlnost. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1994.
- Joch, Roman. Proč je trest smrti přípustný. v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností. Brno: Bachant, 2001.
- Kalvodová, Věra. Trest odnětí svobody na doživotí. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
- Kuře, J. Trest smrti v historicko-právním kontextu. v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností. Brno: Bachant, 2001.
- Liška, Otakar a kolektiv. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. Praha: Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, 2006.
- Lustigová, Martina. V Česku vznikne detenční ústav. 15. červen 2011
<<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/v-cesku-vznikne-detenci-ustav>>.
- Lyons, Lewis. Historie trestu. Praha: Svojtka, 2004.
- Malá, Drahomíra. Vězeňství po česku. Tišnov: Sursum, 2003.
- Monestier, Martin. Historie trestu smrti. Praha: Rybka Publisher, 1998.
- Montesquie, Charles. O duchu zákonů. Plzeň: Aleš Čeněk, 1947.
- Navrátilová, Jana. Výjmečný trest. Praha: Leges, 2010.

Pinz, Jan. Trest smrti v pohledu historickém a přirozenoprávním, v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filozofický a morální. Praha: Ústav státu a práva ČSAV, 1990.

Rousseau, Jean Jacques. Rozpravy. Praha: Svoboda, 1989.

Sokol, Jan. Moc, peníze a právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

Študent, V. Úvahy k absolutnímu trestu a alternativním řešením, v: K problematice výjimečného trestu. Uspoř. Jan Neumann. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992.

Tinková, Daniela. Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlení světa. Praha: Argo, 2004.

Trojan, Jakub S. Spravedlnost povznáší národ. Benešov: Eman, 2002.

Válová, Helena. K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností. v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filozofický a morální. Praha: Ústav státu a práva ČSAV, 1990.

Veselý, Luboš Xaver. Doživotí, autentické výpovědi doživotních vězňů. Praha: XYZ, 2010.

Waller, Martin. Absolutní trest. Ostrava: Domino, 2006.